

คุณลักษณะผู้ประกอบการของผู้บริหารโรงเรียน Entrepreneur Characteristics of School Administrators

วรัญชิต เต็มสังข์ | Warunchit Temsang

ข้าราชการครู โรงเรียนนครรยองวิทยาคม(วัดโขดใต้) สังกัดกองการศึกษา เทศบาลนครระยอง

Teacher of Nakornrayongwittayakom (Wat Khod Tai) School

Office of Education Rayong City Municipality

Corresponding author e-mail: warunchit_9040@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้ประกอบการของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญ และเป็นตัวแปรที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพต่อผลลัพธ์การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา มีสามารถในการคิดนอกกรอบเป็นพลังที่มีอำนาจของผู้บริหาร มีการคิดแบบสร้างสรรค์ และสร้างนวัตกรรมที่ดีที่สุดในการบริหารจัดการกับความซับซ้อนทางสังคม และต้องพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรผู้ประกอบการ

คำสำคัญ: คุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ

ABSTRACT

This article is intended to study entrepreneur characteristics of school administrators which are the important strategy and variable lead to success in education management, in order to improve quality and efficiency. The ability to think outside the box is a competent power of management. Creative thinking and create the best innovations in the management of social complexity. And must develop the school into an entrepreneurial organization

Keywords: entrepreneur characteristics.

บทนำ

การจัดการศึกษาที่สอดคล้องและตอบสนองอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมความพร้อมกับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ในการนี้องค์การภาวาศสำหรับการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Learning: P21) ร่วมกับครูนักการศึกษา และผู้นำทางธุรกิจได้พัฒนารอบแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 ขึ้น โดยมุ่งเน้นองค์ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา และศิลปะ ตลอดจนองค์ความรู้ในเชิงสหวิทยาการสำหรับการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น อันได้แก่ ความตระหนักเกี่ยวกับโลก (Global Awareness) การรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) การรู้เกี่ยวกับพลเมือง (Civics Literacy) การรู้เรื่องสุขภาพ (Health Literacy) และการรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม (Environmental Literacy) นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อทักษะที่จำเป็น ได้แก่ ทักษะในการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ทักษะเกี่ยวกับข้อมูล สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media and Technology Skills) และทักษะชีวิตและการทำงาน (Life and Career Skills) (P21, n.d.)

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Education) เป็นหนึ่งในทักษะสำคัญแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ได้รับความสนใจและมีการดำเนินการเพิ่มมากขึ้น ในการกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและยุทธศาสตร์สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ในเนื้อหาเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) สำหรับศตวรรษที่ 21 โดยการส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหาวิชาแกนหลัก และสอดแทรกทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับการเงิน เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ และการเป็นผู้ประกอบการ (Financial, Economics, Business and Entrepreneurial Literacy) ซึ่งหมายรวมถึง (1) รู้วิธีการที่เหมาะสมสำหรับการสร้างตัวเลือกเชิงเศรษฐศาสตร์/เศรษฐกิจ (2) เข้าใจบทบาทในเชิงเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อสังคมและ (3) ใช้ทักษะการเป็นผู้ประกอบการในการยกระดับและเพิ่มประสิทธิภาพด้านอาชีพ เข้าไปในการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศต่างๆ

นโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2559 มียุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศโดยต้องการให้ประเทศไทยก้าวพ้นกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางโดยกำหนดยุทธศาสตร์ไทยแลนด์ 4.0 ขึ้นเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวไปสู่ยุคใหม่ และให้ความสำคัญในการสร้างผู้ประกอบการขับเคลื่อนความมั่งคั่งของประเทศไทย เพื่อพัฒนาประเทศให้ปรับเปลี่ยนจากประเทศรายได้ปานกลาง เป็นประเทศรายได้สูงปรับเปลี่ยนจากเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยประสิทธิภาพ เป็นเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วย “นวัตกรรม” ด้วยกลไกการขับเคลื่อน ชุดใหม่ (New Growth Engine)³ กลไกสำคัญ ประกอบด้วย (1) กลไกขับเคลื่อนผ่านการสร้างและยกระดับผลิตภาพ (Productive Growth Engine) (2) กลไกขับเคลื่อนที่คนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Growth Engine) และ (3) กลไกการขับเคลื่อนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (Green Growth Engine)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในฐานะหน่วยงานด้านการวิจัยการจัดทำนโยบายและการวางแผนด้านการศึกษาของประเทศ จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Education) เพื่อนำผลการศึกษามาช่วยสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องในประเด็นแนวคิดและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการ ที่เป็นประสบการณ์จากประเทศต่างๆ และที่มีการดำเนินการในประเทศไทยให้สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน กำหนดนโยบาย ตลอดจนการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล ตลอดจนสามารถผสมผสานองค์ความรู้ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการทำงาน และการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างสง่างาม

คุณลักษณะที่มีในผู้ประกอบการเป็นมาตรฐานทำให้เกิดความแตกต่างจากผู้ที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการ (Kuratko & Hodgetts, 2001) คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมและขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Koh, 1996) คุณลักษณะผู้ประกอบการมีความสำคัญมากขึ้นต่อสังคมปัจจุบัน (Gavron, 1998) คุณลักษณะผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้ประกอบการซึ่งส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเป็นผู้ประกอบการและท้ายที่สุดมีความต้องการเป็นผู้ประกอบการ (Luthje & Franke, 2003) นักวิชาการหลายคนเชื่อว่าคุณลักษณะผู้ประกอบการไม่ใช่สิ่งที่ไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด (Kuratko & Hodgetts, 2001; Thornberry, 2006) แต่สามารถฝึกฝนและสอนได้ตั้งแต่เด็ก การศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะผู้ประกอบการ

ดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะผู้ประกอบการของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญที่สุดต่อการบริหารจัดการการศึกษาของสถาบัน เนื่องจากจะต้องมีความสามารถในการคิดนอกกรอบเป็นพลังที่มีอำนาจของผู้บริหาร มีการคิดแบบสร้างสรรค์ และสร้างนวัตกรรมที่ดีที่สุดในการบริหารจัดการกับความซับซ้อนทางสังคม และต้องพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรผู้ประกอบการ และต้องดำเนินงานจนประสบผลสำเร็จกระตุ้นครูให้นำนโยบายการศึกษาออกปฏิบัติและดำเนินการเพื่อผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ในลักษณะของชีวิตในสถานศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของผู้ประกอบการ

มีนักวิชาการและนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศได้นิยามความหมายของผู้ประกอบการไว้หลากหลายตามทัศนะของแต่ละท่าน ดังนี้

ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลผู้จัดตั้งและบริหารวิสาหกิจของตนเอง โดยมีอิสระและความเสี่ยงในการประกอบการ รวมทั้งโอกาสในการทำกำไรจากวิสาหกิจนั้น (ชูชัย สมितिไกร, 2548)

ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่มีความสำคัญในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นบุคคลที่ค้นพบความคิดและโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ เป็นผู้ที่รวบรวมเงินทุนเพื่อจัดตั้งธุรกิจจัดระเบียบภายในธุรกิจและบริหารการดำเนินงานของธุรกิจ เพื่อจัดสินค้าและบริการให้แก่สาธารณชน (ผุสดี รุมาคม, 2540)

ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลที่ฉกฉวยโอกาสจากตลาดผ่านความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือความมีนวัตกรรมขององค์กร (Schumpeter, 1965)

ผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลผู้มีความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการจัดการกับกลไกทางสังคมและเศรษฐกิจในการเปลี่ยนทรัพยากรและสถานการณ์ต่างๆ ให้อยู่ในความควบคุมของตนเองได้ รวมถึงการยอมรับความเสี่ยงและความล้มเหลว (Hisrich, 1990)

จากความหมายของผู้ประกอบการข้างต้น จึงขอสรุปความหมายไว้ว่าผู้ประกอบการ หมายถึง บุคคลผู้จัดตั้งธุรกิจด้วยตนเอง สามารถรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจได้ทั้งหมด แสวงหาโอกาสทางธุรกิจและส่งมอบสินค้าหรือบริการไปสู่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเพื่อสร้างผลกำไรกลับสู่ธุรกิจของตน

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Orientation)

มีนักวิชาการและนักวิจัยหลายท่านทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายของคุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการเอาไว้มากมาย โดยเป็นการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาคุณลักษณะต่างๆ ของผู้ประกอบการที่น่าไปสู่ความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ ซึ่งนักวิจัยได้รวบรวมผลการวิจัยที่น่าสนใจเอาไว้ดังนี้

อาทิตย์ วุฒิศะโร (2543) ได้ทำการศึกษาผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมพบว่าคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จมีดังนี้

1. มีความกล้าเสี่ยง
2. มีความมุ่งมั่นในความสำเร็จ
3. มีความผูกพันต่อเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้
4. มีความสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น
5. มีความมานะและทำงานหนัก
6. มีความกระตือรือร้นและไม่หยุดนิ่ง
7. มีความสามารถในการเรียนรู้จากประสบการณ์
8. มีความรับผิดชอบ
9. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
10. มีความสนใจการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
11. มีความสามารถในการบริหาร
12. มีความคิดสร้างสรรค์
13. มีความสามารถในการปรับสภาพแวดล้อม
14. มีความกล้าตัดสินใจ
15. มีความสามารถในการคิดและวิเคราะห์แผนธุรกิจหรือโครงการลงทุน
16. มีความสามารถในการสร้างพันธมิตร
17. มีความซื่อสัตย์

18. มีความประหยัดเพื่ออนาคต

19. มีความรับผิดชอบต่อสังคม

ผุสดี รุมาคม (2544) สรุปคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพของผู้ประกอบการที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของธุรกิจ 5 ด้าน และความสามารถเพิ่มเติมอีก 2 ด้านดังนี้

1. แรงผลักดัน คือ แรงจูงใจให้บุคคลทำงานหรือมีความพยายามในการทำงานประกอบไปด้วยคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ เช่น ความรับผิดชอบ ความกระตือรือร้น ความคิดริเริ่ม ความเพียรพยายาม และความทะเยอทะยาน

2. ความสามารถด้านสติปัญญา ประกอบไปด้วยความฉลาด (IQ) ความสามารถในการคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการวิเคราะห์

3. ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ที่มีความสำคัญที่สุดคือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

4. ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพให้ผู้ส่งและผู้รับมีความเข้าใจซึ่งกันละกัน

5. ความรู้ด้านเทคนิค หมายถึง ทักษะด้านการประกอบการรวมถึงความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ

6. ความสามารถด้านการตัดสินใจ หมายถึง ทักษะในการคัดเลือกการดำเนินงานจากบรรดาทางเลือกต่างๆ

7. ความสามารถด้านความคิด หมายถึง ทักษะของผู้ประกอบการในการเข้าใจองค์การโดยส่วนรวมและกำหนดทิศทางให้กับองค์กร

บุริม โอทกานนท์ (2556) ได้สรุปคุณลักษณะ 9 ประการ ของการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จไว้ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีเป้าหมายในการทำธุรกิจที่ชัดเจน

2. มีความมุ่งมั่นสูงที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ

3. มีความอ่อนน้อม ไม่ถือตัว

4. มีภาวะผู้นำ กล้าเสี่ยง และกล้าที่จะตัดสินใจ

5. ทำงานเร็ว รวมถึงมีสัมผัสที่เร็วต่อโอกาส ปัญหา และอุปสรรค

6. มีความฝัน มีความคิดริเริ่ม และความคิดที่จะปรับปรุงสินค้าและบริการให้ดีขึ้นตลอดเวลา

7. ไม่คิดว่าธุรกิจที่ทำอยู่เป็นงานที่ต้องทำ แต่เป็นงานที่อยากทำ

8. เก่งที่รู้จักเลือกหาทีมงานที่ไว้วางใจได้

9. มีความรู้ลึกยิบดีเมื่อต้องให้

Miller (1983) เป็นผู้ริเริ่มศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการและ Covin and Stevin (1989, 1990) ก็ได้้นำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาเพิ่มเติม โดยนำเสนอคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การมีนวัตกรรม (Innovativeness)
2. ความกล้าเสี่ยง (Risk Taking)
3. การทำงานเชิงรุก (Proactiveness)

มีนักวิจัยเป็นจำนวนมากที่ยึดหลักแนวคิดคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการของ Miller ไปใช้งาน แต่ก็มีนักวิจัยท่านอื่นๆ นำแนวคิดของ Miller ไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปในความหมายที่แตกต่างกัน (George & Marino, 2011) เช่น

Merz and Sauber (1995) และ Knight (1997) นำเสนอคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการเพียง 2 ลักษณะ คือ การทำงานเชิงรุก (Proactiveness) และการมีนวัตกรรม (Innovativeness) นอกจากนี้ Merz and Sauber (1995) ยังทำการศึกษาคุณลักษณะการมีนวัตกรรม (Innovativeness) เพียงลักษณะเดียวนำไปสู่การนำเสนอสินค้าหรือบริการใหม่ๆ และมีผลโดยตรงต่อการดำเนินธุรกิจ

ต่อมา Lumpkin and Dess (1996) ได้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมและให้คำจำกัดความถึงคุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการเอาไว้ 5 ลักษณะ แสดงในตารางดังนี้

คุณลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Orientation)	คำจำกัดความ
การมีนวัตกรรม (Innovativeness)	ความตั้งใจที่จะนำเสนอนโยบาย แนวทาง ซึ่งเกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์ การทดลอง ด้วยกระบวนการและเทคโนโลยีที่ทันสมัย
ความกล้าเสี่ยง (Risk Taking)	การตัดสินใจอย่างแน่วแน่ง่ายใต้สถานการณ์ที่ไม่แน่นอน
การทำงานเชิงรุก (Proactiveness)	การมองไปข้างหน้าเพื่อแสวงหาโอกาสทางการศึกษา
ความกล้าที่จะแข่งขัน (Competitive Aggressiveness)	ความพยายามเชิงรุกในการเผชิญหน้ากับการแข่งขันที่รุนแรง สามารถตอบโต้คู่แข่งได้ดีและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน
การมีอิสระในการบริหารงาน (Autonomy)	การตัดสินใจอย่างอิสระของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่จะผลักดันแนวคิดและวิสัยทัศน์สู่การนำไปปฏิบัติภายในองค์กร

บทสรุป

คุณลักษณะผู้ประกอบการของผู้บริหาร เป็นคุณลักษณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งเป็นกลไกสำคัญ และเป็นตัวแปรที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพต่อผลลัพธ์การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา มีสามารถในการคิดนอกกรอบเป็นพลังที่มีอำนาจของผู้บริหาร มีการคิดแบบสร้างสรรค์ และสร้างนวัตกรรมที่ดีที่สุดในการบริหารจัดการกับความซับซ้อนทางสังคม และต้องพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรผู้ประกอบการ ดังนั้นบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารจึงเป็นภาระที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารจะต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง พัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำยอดเยี่ยมปรับเปลี่ยนองค์กรให้ทันสมัย พัฒนาทีมงานให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้พัฒนากระบวนการนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในองค์กรขับเคลื่อนด้วยยุทธศาสตร์การบริหารจัดการใหม่ๆ ส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณสื่ออุปกรณ์อย่างเพียงพอให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545ก). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545. กรุงเทพฯ:กระทรวงฯ.
- _____. (2546). คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2551). แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560,6เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40ก. หน้า 14.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ: พรินทวาทกราฟฟิค.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2556). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษากรณีศึกษาต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุธี.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2557). แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ซีเอ็ดบุ๊คเซ็นเตอร์.
- ปราณีตันประยูร. (2554). คุณลักษณะของผู้ประกอบการ และความสำเร็จของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

รัชจรินทร์ พรชัยวิเศษกุล, วิวรรณรักษ์ จรัสวิริยะกุล, อัญชลี วิสุทธีมรรค และสุรัตน์ พิชัย. (2546).

การศึกษาคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Kyndt, E., & Baert, H. (2015). Entrepreneurial competences: Assessment and predictive value for entrepreneurship. *Journal of Vocational Behavior*, 90, 13- 25.

Sebora, T. C., Lee, S. M., & Sukasame, N. (2009). Critical Success Factors for ECommerce Ebtreprenurship: An Empirical Study of Thailand. *Small Business Economics*, 32(3), 303-316.